

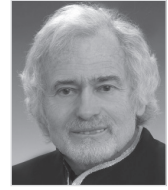
PROF. EMERITUS DR. PRUGBERGER TAMÁS DSC

EGYETEMI TANÁR

MISKOLCI EGYETEM ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

CIVILISZTIKAI TUDOMÁNYOK INTÉZETE

AGRÁR- ÉS MUNKAJOGI TANSZÉK



A jurisztokrácia mint új jelenség a jogi és az állami mechanizmusban¹

Egy teljesen új jelenség épült be a nyugat-európai államok jogrendszerébe és az állami mechanizmusába szinte észrevétlenül, lopakodó jelleggel, amely összefüggésben áll azzal az általános társadalompolitikai liberalizmussal, ami a nyugati civilizációt egy általános morális, kulturális és gazdasági válságba sodorta. Ez összefügg a szociális piacgazdaság által kialakított jóléttel, elpuhulással és elkényelmesedéssel, amelynek következménye Európában a születési ráta minimálisra zsugorodása és az orvostudomány gyors fejlődése következtében az átlag életkor jelentős meghosszabbodása. A nyugat-európai társadalmak általános elöregedése következtében egyre nő a munkaerőhiány, ugyanakkor egyre növekszik azoknak az időskorúaknak a száma, akik már dolgozni képtelenek, de eltartásukról nyugdíjba vonulásuk után hosszú időm keresztül a nyugdíjbiztosítási intézetnek gondoskodnia, az egészségbiztosításnak pedig róluk ugyancsak hosszú időn át egészségükről hosszú időn keresztül gondoskodnia kell. Ebből kifolyólag fennáll annak a veszélye, hogy Európában először a társadalombiztosítási rendszer, azt követően pedig a még nyugatibb országokba történő a közé-európai országokba történő kivándorlás miatt az adóbevételek csökkenése miatt rövid időn belül a költségvetés is összeroppan.²

Annak érdekében, hogy mindez ne következzen be, és a nyugat-európai államok polgárai kényelemszeretettől az egyre nagyobbá váló munkaerőhiányt nem utódok nemzésével és felnevelésével, hanem elő-ázsiai és afrikai muszlim migránsoknak az Európai Unió államaiba történő behívásával és letelepítésével kívánja az Európai Unió (EU) és az Egyesült Nemzetek Szövetsége (ENSZ) biztosítani. Ez az irányzat teljesen összhangban áll az Amerikai Egyesült Államoknak (USA) a legutolsó elnökválasztáson vereséget szenvedett demokrata párti politikusaiknak a törekvéseivel, amely Európára kívánja erőltetni Kis-Ázsia és Afrika muszlim vallású lako-

sainak a tömegét annak érdekében, hogy ez által Európát a mag hatalma alá gyúrhasssa.³ Ezzel a két – Európát és annak nemzeti államait – fenyegető veszélyes problémáról írt két nagyon is időszerű monográfiát Pokol Béla jogszociológus, alkotmánybíró és egyetemi tanár. A 2011-ban megjelent első könyv címe „Európa végnapjai – A demográfiai robbanás következményei”, míg a másik a jurisztokratikus államról szól, amely a Dialóg Campus kiadónál jelent meg az elmúlt év második felében.⁴

A két könyv tartalma és mondanivalója között komolyösszefüggés van, mivelhogy a születési ráta negatívumra való fordulása, sőt bizonyos háttérhatalmak hatására a liberális társadalompolitika nem a szaporodást ösztönző adó-, és pénzügypolitikával, hanem annak kiiktatásával, Ázsia és Afrika arabok által lakott területeiről kíván tudatos bevándorlást elősegítő áttelepítési politikával Európába költöztetni muszlim vallású és kultúrájú tömegeket. Ezt állítólag azért teszi, mert álláspontja szerint így megoldódik az egyre növekvő európai munkaerőhiány. Ugyanakkor Pokol Béla az Európa végnapjai c. monográfiájában kimutatja, hogy az arab munkaerő képzettsége alacsony és ezért nem alkalmas arra, hogy a jóval magasabb képzettségű nyugdíjba vonuló európai munkaerőt kiváltsa. Az USA – honnan ez a szemlélet kiindul – a saját szempontjából jól mérlegel, mert hosszú távon az arab munkaerővel történő foglalkoztatás Európa gazdasági hanyatlásához vezetne.⁵ Ilyen módon az USA Európát gazdaságilag uralma alá tudná hajtani. A muszlim vallású arabok Európába történő bevándoroltatását az USA demokrata politikai irányvonala ezért erőlteti annak ellenére, hogy az elnök a legutóbbi választásokon a konzervatív pártból került ki, aki viszont nem ezt a politikát folytatja. A demokraták azonban remélik, hogy a következő elnökválasztáson visszaszerzik az elnöki széket és akkor már az Eu-

¹ POKOL BÉLA: *A jurisztokratikus állam*, Dialóg Campus kiadó, Budapest, 2017. 259 o.

² Pokol Béla mindezt egy korábbi könyvében megírt. Lásd: POKOL BÉLA: *Európa végnapjai – A demográfiai összeroppanás következményei*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2011. II. és III. fejezet

³ V.Ö. PRUGBERGER Tamás: *Milyen kalandor nagyhatalmi titkos politikai erők irányítják a jelenlegi migránsáradatot? Mi húzódik meg a színpalak mögött és mi lehet az ellenszer?* Valóság, 2016/6. sz. 16-26. o. + PRUGBERGER TAMÁS: *Korunk általános eszméi, morális és gazdaság-, valamint szociál- és jogpolitikai társadalmi válságának világnézeti gyökerei és e válságból való kilábalás lehetőségének a felvetése*, Kapu. 2018/2. sz. 10-18. o.

⁴ POKOL, *Európa végnapjai*, 1. sz. jegyzet + POKOL, *A jurisztokratikus állam*, Dialóg Campus, 2017.

⁵ POKOL. *Európa végnapjai*, III. fejezet

rópával szembeni neokolonizációs politikájukat zavartalanul már nem informálisan, hanem formálisan is folytatni tudják. Ezt a folyamatot pedig jelentős mértékben elősegítheti az állami és a jogi mechanizmusnak olyan átalakítása, amelyet jurisztokráciával jelölhetünk meg. Ennek a kialakulásával és tartalmának meghatározásával foglalkozik *Pokol Béla* másodikként itt említett könyve, „*A jurisztokratikus állam*”.

Eltérve a hagyományos könyvismertetésektől, nem mindenben követjük a könyv felépítését, hanem a leglényegesebb kérdéseket emeljük ki, ami lehet, hogy a könyvtől eltérő logikai sorrendet fog mutatni. Ezt azért tesszük, hogy amennyire lehet, a lényegre törekedve, minél rövidebben mutassuk be a szerző által feltárt lényegét, amellyel azt is kívánjuk elérni, hogy minél többen olvassák el ezt az igen értékes és tanulságos könyvet, amely bizonyos folyamatokat újszerűen és helytállóan világít meg.

Kiindulásképpen *Pokol Béla* kutatásai és meghatározása alapján fel kívánjuk vázolni a jurisztokrácia és a jurisztokratikus állam, valamint a jurisztokratikus jog lényegét. A jurisztokratikus állam ellentétben áll a demokratikus állam és a jogállamiság fogalmával, ami a jogon belül azzal a következménnyel jár, hogy a jogdogmatikát és a tételes jogot háttérbe szorítva megfoghatatlan jogelvek alapján interpretálják azt a bíróságok és a közigazgatási szervek az ítékezés és a közigazgatás normatív, valamint egyedi aktusainak a meghozatala során.⁶ Ezen kívül az alkotmánybíróságok ezen az alapon a saját hatáskörüket kitérítve feljogosítják magukat arra, hogy a meglévő alkotmány későbbi módosításait, valamint a parlament által demokratikusan megszavazott törvényeket is a megszorító és a kiterjesztő jogértelmezéssel, valamint az alapjogokkal, vagy a többféleképpen magyarázható tételes-jogilag lefektetett jogelvekkel fennálló összhang hiányára hivatkozva alkotmányellenesnek minősítsék.⁷ Minthogy ezt a demokratikusan megválasztott országgyűlési képviselői testülettel szemben egy szűk szakmailag képzett jogászcsoporthoz, vagyis a jogászság elitje teszi, ezért nevezik ezt a folyamatot jurisztokráciának és amely államban ez a rendszer uralkodik, jurisztokratikus államnak. Az ilyen joggyakorlás kialakítja a jogásztársadalmon belül azt az elitet, amely hivatali helyzetével és lehetőségeivel élve a jogot az adott állami mechanizmus szervezet rendszerében ilyen módon alkalmazhatja. Ez a réteg képezi a jogásztársadalmon belül a szakmai arisztokráciát, amelynek pozíciója révén lehetősége van a jogpolitika révén rugalmasan így alakítani a jogot.⁸

A jogalkalmazás és részben a jogalkotás menetének e jurisztokratikus alakítási folyamata – miként *Pokol Béla* a könyvében rámutat – az alkotmány legfelsőbb bírósági szinten történő megvizsgálásának a lehetőségével az USA-ból indult el. Ugyanis az USA Legfelsőbb Bírósága (LB) nemcsak a szokványos polgári és büntetőügyekben, valamint közigazgatási ügyekben jár el legfelső fokon, hanem politikai jellegű

ügyekben is.⁹ Egyértelműen megmutatkozik az államelnök megválasztásánál is, ha a választásnál vita van, a végső szót az LB mondja ki. A szerző a saját kutatásai alapján kimutatja, hogy a LB a XIX. század végétől kezdve egyre nagyobb mértékben folyt bele az USA alkotmányával kapcsolatos vitás kérdések eldöntésébe, amelyen belül központi helyet foglaltak el olyanok, amelyek a XX. század első harmadában Ausztriában és Németországban létrehozott speciális alkotmánybíróság hatáskörébe került. Az európai alkotmánybíráskodás lényegében az USA LB-ának alkotmánybírói tevékenységének a modelljére épült ki az I. világháború után. Arra maga a szerző is utal, hogy a germán jogterületen történő a rendes bírósági szervezettől elkülönülő speciális alkotmánybíróság és alkotmánybíráskodás kialakításában jelentős szerepet játszott *Hans Kelsen*, aki az USA jogászainak a többségéhez hasonlóan liberális nézeteket vallott¹⁰, amihez hozzáténném, hogy *Karl Schmidt* a maga konzervatív alkotmányjogi felfogása következtében hevesen bírálta e miatt is Kelsent¹¹. Még azt is hozzáténném részben *Karácsony András* kutatásaira, részben saját olvasmányaimra hagyatkozva, hogy mind Németország szellemi és jogászai elitjében, főleg *Max Weber* és *Theodor Mommsen* hatására erőteljes liberális irányvonal éreztette hatását az I. világháború után.¹²

Ugyanez vonatkozik Ausztriára is, ahol *Bertrand Russell* matematikai logikára felépített filozófiáján nyugodott a *Wittgenstein* és *Zamenhov* által kimunkált nyelv-logikai szintaxiselméletén nyugvó egységes világnyelv grammatikája, ami az ugyancsak osztrák származású *Gudenhove*, *Kalergi* által kidolgozott páneurópai elmélettel állt párhuzamban. *Gudenhove* az 1994-ben közzétett könyvében ugyanis felveti az USA-hoz hasonló prezidenciális köztársasági formában az Európai Egyesült Államok megalakításának a gondolatát muszlim vallású arabok tömeges Európába telepítésével, mert így fel lehet lazítani az európai nemzeti államokban érvényesülő nacionalizmust, ami okozója volt az I. világháború kitörésének. Ez volt a „*Bécsi Kör*” filozófiája, amely körnek a tagjai Németországból és Ausztriából Hitler hatalomra jutását követően áttelepültek az USA-ba.¹³ Ennek az irányvonalnak végső elméleti alapja – amire könyvében említést tesz *Pokol Béla* is – *Immanuel Kant* szubjektív idealizmusára visszavezetett morális és jogi maximum, amelyre ráépült a két világháború között a neokantiánus igen radikális frankfurti iskola *Habermas* vezetésével.¹⁴

Hogy mind ezt a szerző hitelesen képes legyen bemutatni, a jog fejlődéstörténetét a római jogig visszavezetve elemzi. Ennek során bemutatja, hogy a római jog eredetileg egységesen „*case law*” volt, ami a Római Birodalom nyugat és északi részében továbbra is esetjogi jellegű maradt, míg a keleti részében a justinianusi kodifikáció hatására tételes-jogi normák megfogalmazására került sor. A szerző rámutat arra, hogy a principátusz időszakában, de még a dominátusz első felében

⁶ POKOL, *A jurisztokratikus állam*, I. 1.4 (Ahol Pokol e művére utalunk, csak a hivatkozási helyet jelöljük, és nem utalunk sem a szerzőre, sem a mű címére)

⁷ I. 1,1-2. (Ahol a szám után nem szerepel rövidítve az oldal-megjelölés, hanem csak egy vagy két puszta szám van az fejezet és alfejezet megjelölést jelent)

⁸ 2.2-3.

⁹ 13–14. o.

¹⁰ U. ott

¹¹ L. KARÁCSONY ANDRÁS: *A jogtudomány teológusa. Carl Schmitt politikai teológiája*. Atrakta Kiadó, Gödöllő – Máriabesenyő, 2016. 101–107. o.

¹² MAX WEBER

¹³ PRUGBERGER, 2. sz. jegyzet

¹⁴ 36–37. o.

is a római jogtudósok digesztákban igyekeztek rendezni és tipizálni a nagyszámú esetjogot, amelyek közül *Gaius*-é még ma is hatást gyakorol. A késő római császárkorban a császárok által kiadott rendeletek, a császári ediktumok, amelyek a digesztákban feldolgozott esetjogokkal együtt szinte áttekinthetetlen normabőséghez vezettek, amelyeket még a Római Birodalom fennállása idején a jogtudósok és a jogtanítók regulákba sűrítették és absztrahálták, majd a középkor jogászai e regulákból további általánosítással maximákat alkottak. Kezdetben ezt a középkorban egységesen alkalmazták.¹⁵

A maximák – miként ezt a szerző leírja – az absztrahálás következtében kiüresítették a konkrét jogi tartalmat, ugyanakkor azonban átfogó igazságossági és más értékszempontokat tudtak közvetíteni a szellemi élet nem jogász képviselői és a jogot tanulók számára. Eleinte a kontinentális Európában és az angolszász szigetországban egyaránt a jogszolgáltatás során a bírák a regulákból és a maximákból kiindulva vették figyelembe a precedensjogot, amely regulákkal és maximákkal alapozták meg a kiválasztott precedensen alapuló döntéseiket. A jognak kontinentális tételes- és angolszász precedensjoggá ebben az időszakban történt szétválásában a szerző kutatásokon alapuló állítása szerint az játszott közre, hogy a kontinentális jogban a regulákban és a maximákban rendszerbe foglalt és viszonylag egzaktul megfogalmazott írott jog jelentősége a jogalkalmazás során egyre jobban előtérbe került a precedensek rovására a regulák és a maximák, vagyis a bíróságok ezekkel igyekeztek megalapozni a vonatkozó precedensen alapuló döntéseiket. Az idők folyamán a regulákban és a maximákban a joggyakorlat igényeinek megfelelően megfogalmazott regulákban és maximákban megfogalmazott tételes-jog a bírói alkotta pontosítva és továbbfejlesztve kiszorította a precedensjogot a kontinentális jogrendszerben, mutat rá a szerző.¹⁶

Ezzel szemben – ahogy ezt Pokol Béla kimutatja – az angolszász jogrendszerben a római jog degiszták recipiálása fokozatosan, és mindnek előtt az utazó bírák¹⁷ hatására a regulák és a maximák rovására egyre erőteljesebb mértékben került regulákban és a maximákban megfogalmazott tételes-jog és helyettük az ítéletet a precedens jogot előtérbe állítva hozták meg. Mivel pedig a korábbi jogestekben meghozott ítéletekhez viszonyítva az újabb jogesetek bár némileg hasonlítanak egymáshoz, mégis másnyelvenek, ezért az áthidaláshoz meglehetősen elasztikus morális és jogi elvek kialakításával és alkalmazásával hidalgják át a bírák az angolszász jogban. Mint-hogy ez a kontinentális joghoz képest sokkal rugalmasabb és kevésbé kötött jogalkalmazás gyorsabban tud alkalmazkodni a mindenkor gazdasági, szociális és egyéb politikai követelményekhez, erőteljesebben jelenik meg benne a politikai célszerűségre kihegyezett igény, mint a kontinentális jogban, ahol a stabilabban megnyilvánuló igazságos elbírálásra érdekkiegyenlítésre helyeződött a hangsúly. Ez vezetett egy stabil jogdogmatikailag kialakult bírói szokásjoghoz, amely később törvényi úton tételes-jogiasodott. A szerző ezt a párhuzamba állított kettős jogfejlődést logikusan vezeti le,

összehasonlítva a morálfilozófiai nézetek alakulásával, ahol ugyanígy megvoltak az etikai regulák és maximák. Ez egy általános morál-judikatura jelenség és ebben a kontextusban lehet megérteni *Kant*nak a kategorikusz imperatívuszát, amely kimondja, hogy mindenki úgy cselekedjék, amely mások számára is maximaként hasson. Ez *Kant*nál erkölcsi és jogi parancs is volt egyben. Nagyon helyese járt el a szerző, amikor erre is – bár röviden – kitért.¹⁸

Vissza térve magára a precedens jogra, *Pokol Béla* helytállóan mutat arra is rá, hogy ez a rugalmasabb a „jogszerűséget” a „célszerűséggel” kombináló európai angolszász precedensjog kerül át az USA-ba, ahol az angolszász precedensjog még elasztikusabbá válik. Miként már utaltunk rá és, ahogy ezt a szerző a könyvében kihangsúlyozza, az USA Legfelső Bírósága az egyes tagállamok különböző irányultságú precedensjogát, amely még egyes helyeken párosul kontinentális jogi, külső behatásokkal¹⁹ igyekszik az egyes államok diverzifikált jogalkalmazási szemlélete között összhangot teremteni. Ez még jobban kiemelte az individuális alapjogokon alapuló jogi alapelvek jelentőségét, mivel az USA-ba vándoroltak minde- nek előtt saját anyagi természetű önérdék-érvényesítés kiterjesztése végett hagyták el Európát (kihangsúlyozása tőlem: P. T.). Ennek során az amerikai szövetségi LB észrevétlenül vált – mai szemszögből nézve – kettős arculatú bírósággá. *Pokol Béla* helytálló megállapítása alapján, megmaradt egyfelől a rendes bíraskodás legfelső jogorvoslati és jogegységesítő fórumának, másfelől kialakított egy olyan funkciót, amelyet most az Ausztriában és Németországban az I. világháború után, több nyugat-európai államban pedig a II. világháború befejezését követően, az európai kommunista rezsimék 1990-es bukásával egy időben a posztkommunista országokban megalakult alkotmánybíróság, Franciaországban pedig a Conseil d'etat lát el.²⁰

Párhuzamosan végig vezetve e két, vagyis a tételes-jogi kontinentális és a precedens angolszász jogrendszer alakulásának a folyamatát a szerző helytállóan mutatja ki, hogy a kontinentális tételes-jogi törvényeknél a szükséges aktualizálást, korszerűsítést a hagyományos kiterjesztő-megszorító jogértelmezés, valamint az analogia legis, továbbá a törvény-, illetve jogszabály-módosítás, a régiek újjal való lecserélése biztosítja. Ezzel szemben az angolszász jogrendszerben ezt az adott kor társadalompolitikai jog-, és célszerűségi igényeinek megfelelő olyan precedens-kiválasztás biztosítja, amely az elbírálásra váró ügyszökhöz valamennyire hasonlít. Az angolszász „case law”-ban e vonatkozásban az amerikai LB és annak iránymutatása alapján a tagállamok LB-ai és alsó bíróságai mentek, aminek alapján – miként ezt a szerző részletesen bemutatja – az amerikai bíráknak egy igen jelentős része karrier bíró, illetve politikai elkötelezettségű valamelyik párt irányában és ez által ítéleteiben a liberális demokrata, vagy a konzervatív republikánus pártnak kedvez.²¹

A szerző kimutatja továbbá azt is, hogy ez alól nem mentes az ügyvédi kar sem. Mind a két pártnak, de ugyanígy

¹⁵ 30–34. o.

¹⁶ U.ott és 5.

¹⁷ 31. o.

¹⁸ 36–38. o.

¹⁹ 31–38. és 51–53. o.

²⁰ 4–5.

²¹ 4.2–3.

minden más érdekartikuláló testületnek, szervezetnek vannak arra specializálódott ügyvédi irodái, amelyek, ha pártjuk vagy érdekartikuláló szervezetük nem éri el a kongresszusban vagy a tagállami törvényhozásban azt, amit betervezésével elérni akart, perindítással próbálja elérni azt. Ennek alapján állapítja meg *Pokol Béla*, hogy a politizálás és a politikai érdekérvényesítés egyre erőteljesebb mértékben tevődik át a törvényhozás fórumából és az ottani képviselői testülettől a bíróságokhoz és azon keresztül egy szűk jogász elítthez, jogász arisztokráciához. Szövetségi szinten még erőteljesebben vonatkozik ez a LB-ra, ahol legtöbbször az érintett szervezetek az alapjogok érvényesítésével vagy megsértésével huzakodnak elő. Ez a mai helyzet az USA-ban, amit helytállóan mutat ki a szerző azzal, hogy ebben a bírósági érdekérvényesítő mechanizmusban éppen úgy, mint a kongresszusban vagy a tagállami törvényalkotásban jelentős szerepet játszanak a különböző civilszervezetek, NGO-k. Ezen a bemutatáson keresztül lehet megérteni és az összefüggéseket látni e mechanizmus és az Európába irányuló muszlim migrációt elősegítő Soros György és civil szervezeti hálózatának Európát az USA demokrata párti liberális gazdaságpolitikáját kiszolgáló tevékenység közötti összefüggést.²²

Abban pedig, hogy az USA politikája milyen mértékben érdekelt Európa jurisztokratikus befolyásolás tekintetében, először megmutatta az I. világháború befejezését követő „*weimarizálódás*”, amelynek során az USA nyomására amerikai jellegűvé alakult a német-osztrák gazdaságot és a német/osztrák szociál-liberális jogász és politikusi körei *Hans Kelsen*nel az élen mind a két államban az 1920-as évek elején létre hozták az alkotmánybíróságot, ami azonban Hitler hatalomra jutása következtében meglehetősen rövid életű volt. A II. világháborút követően azonban mind Németországban, mind Ausztriában újra megalakult az alkotmánybíróság és miként a német és az osztrák alaptörvény erős amerikai ráhatással és tartalmát érintő befolyással szerveződött meg az alkotmánybíróság és egyúttal a működése is. Ennek a folyamatát a szerző rendkívüli alaposággal és részletességgel írja le. *Pokol Béla*, aki jogszociológus és egyben jogfilozófus is, könyvében rámutat arra, hogy az 1960-as évektől kezdve *Hart* oxfordi professzor felfogása, mely szerint „*a jog a szabályok rendszere*”, az amerikai *Dworkin* hatására egyre erőteljesebben háttérbe szorult. *Dworkin* ugyanis – miként a szerző állítja – a hajdani főbíró *Coco* álláspontját felelevenítve „*az axiomaként felfogott jogelveknek*” a precedensek és a szabályok feletti primátusát vallja. Ennek hatására az amerikai bírósághoz és az amerikai szövetségi LB alkotmánybírói tevékenységéhez hasonlóan az „*európai kontinens országaiiban*” is az alkotmánybíráskodás ehhez hasonlóvá kezdett válni, ami különös erősséggel a német és az osztrák alkotmánybíráskodás tevékenységében jelenik meg.²³

Pokol Béla kimutatja, hogy ez a jogszolgáltatási módszer Európában az egyes európai államok alkotmánybíráskodásainak a gyakorlatából áttevődött a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága és a luxemburgi Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatára is, ahol a kiterjesztő, szinte szabad jogértelmezési és jogi analógia jelegű interpretációval nemcsak egészen

kitágítva értelmezik a jogelvek segítségével tételes jogot, hanem annak gyakran a normaszöveggel ellentétes értelmezését adják az adott ügyben eljáró bírák. Ezzel függ össze, hogy már nem csak Amerikában, hanem Európában is a „*nyílt társadalom*” filozófiai irányzatához tartozó civil szervezetek, bírák ügyvédek, ügyészek és állami hivatalnokok észére szervezett tanfolyamokon és értekezleteken, valamint tudományos konferenciákon e szemlélet irányban „*áthangolni*” a jogszolgáltatásban és a jogi tudományos életben, valamint a jogi oktatásban résztvevő szakembereket.

A szerző eme jogszolgáltatás fonákságait kiélezve bemutatja az Emberi Jogok Európai Bírósága ítélkezési gyakorlatán keresztül, amely a hatályos tételes-jogi szabályokat teljesen kifordítva a mindenkor transz-euroatlanti globalizált szupranacionális érdekeknek megfelelően hozza meg döntéseit, amelyek mind a nemzeti jogi előírásokat, mind az Európa-jogi, mind a nemzetközi jogi szabályokat teljesen voluntariztikusan értelmezi. Miként a szerző is utal rá, emiatt már több állam is fontolóra vette az európai emberjogi bírósági szerződéshez történt csatlakozás felmondását. Magyarország is számos ügyben ki volt téve az Emberi Jogok Európai Bírósága tételes-joggal ellentétes voluntariztikus döntéseinek. Ami pedig a magyar alkotmánybíráskodást illeti, a magyar alkotmánybíróság *Sólyom László* elnökségének az idején a teljesen megreformált hatályos magyar Alkotmányt figyelmen kívül hagyva hozta meg döntéseit a „*láthatatlan alkotmány*” szellemében, amelyet egy alig tíztagú de jurisztokratikus testület hozott huzamos időn keresztül meg, figyelmen kívül hagyva a már szabad parlament döntését. Ugyanis az átfogó alkotmánynovellát már egy rendszerváltó parlament szavazta meg. Erre a problémára bonyolultsága miatt még visszatérünk.²⁴

Magyarország egyébként a német alkotmánybíráskodási modellt vette, amit *Pokol Béla* is kihangsúlyoz a könyvében. A szerző ugyanis kimutatta, hogy a Német Szövetségi Köztársaság Alaptörvénye a II. világháborút lezáró győztes szövetséges államok közül mindenek előtt az USA útmutatása alapján készült el és ugyanez vonatkozott mind a szövetségi alkotmánybíráskodási, mind a tartományi alkotmánybíráskodási törvényekre is. A szerző arra is utal, hogy Japán esetében még ezen is túlmegy az USA, mivel ott az amerikaiak írták meg a II. világháborút elvesztett Japán számára az alkotmányt, amit egyszerűen japán nyelvre lefordítottak. Visszatérve a német Alaptörvényhez és alkotmánybíráskodáshoz, a Német Szövetségi Alkotmánybíróság bármely, a Bundestagban, vagy a Bundesratban meghozott törvényt – ide értve az Alaptörvény esetleges módosításait is – felülbírálhat és alaptörvényellenesnek nyilváníthat az által, hogy jogában áll az amerikai LB-hoz, valamint az USA többi bíróságához hasonlóan, követve az Emberi Jogok Európai Bírósága, valamint az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlatát, a tételes-jogi előírásokat a saját belátása szerint a legszabadabban értelmezni. Ugyanez vonatkozik a tartományi alkotmánybíráskodásra is a maga hatás- és illetékességi területén, állapítja meg a szerző nemzetközi összehasonlító alkotmány és általános alkotmányjogi empirikus kutatásai alapján.²⁵

²² 6.1-4.

²³ 33. o. és 5.2-4

²⁴ 1.8 és 6.4

²⁵ 5.4

Ez a jogértelmezési módszer kezd átmenni Németországban a rendes bíróságok általános ítélkezési gyakorlatába, mutat rá *Pokol Béla*, amelynek morálfilozófiai etikai alapját *Jürgen Habermas* fektette le azzal, hogy az átlagember által vallott közmorál mellett létezik egy magasabb szellemi színvonalon álló a szellemi elit diszkurzusai által kialakított magasabb rendű elitmorál (36-37. o.) Ez a morálfilozófiai nézet nagyon egybe cseng *Dworking*nak a jogszabály és a jogelv egymáshoz fűződő viszonyát korábban már ismertetett álláspontjával és nagyon hasonlít *Nietzsche* Überments teóriájához, amire a szerző is utal. Utalva *Dworking*ra, lényegében az ő álláspontja jelenti a habermasi kettős morál szemléletének a jog területére történő adaptációját. Eme adaptáció értelmében létezik egyfelől a nagyközönségnek egy általános jogtudata az átlagos morál alapján, és van egy szakma-specifikus jogtudata a jogi szakma művelőinek. *Pokol Béla* ezt az összefüggést a „*Diszkurzusmorál és deliberális demokrácia*” c. fejezetben egyértelműen és meggyőzően mutatja ki (1.7. – 36-38.).

Még inkább lehetőség nyílik az alkotmánybíróság számára az alkotmánytól függetlenedő szabad döntéshozatali lehetőségre ott, ahol nincs kartális alkotmány. Ennek egyértelmű hazája az Egyesült Királyságon kívül a II. világháború végéig Magyarország, ahol az alkotmányt addig a „*Szent Korona tan*” helyettesítette. Ami a magyar alkotmánybíráskodás első időszakát illeti, akkori elnökének, *Sólyom Lászlónak* az volt az álláspontja, hogy az 1949-ben megalkotott és hatályba léptetett első magyar kartális alkotmány, amely a legkeményebb kommunista diktatúra idején lépett hatályba, az 1989. évi gyökeres átírása ellenére sem alkalmazható a rendszerváltást követően. Ugyanis ez az átfogó alkotmánymódosítás a „*reform-kommunista*” társadalmi átalakulás követelményei szerint valósult meg, amin az 1989-1990. évi rendszerváltás túljutott kapitalista fejlődési irány felé tartva. Ezért – bár formálisan az 1989-ben gyökeresen novellázott 1949. évi Alkotmány hatályban volt, *Sólyom László* professzor által vezetett Alkotmánybíróság az MDF–KDNP–Kisgazda koalíciós Antall/Boross kormányzás alatt ezt az Alkotmányt figyelmen kívül hagyta és úgyszintén ilyen állásponton állva az Alkotmánybíróság is alkotmány-államjogi ügyekben eljárva maga hozott létre döntéseivel alkotmányi előírásokat a „*láthatatlan alkotmány*” alapján. Ennél fogva a „*láthatatlan alkotmány*” fokozatosan az alkotmánybírósági döntésekben vált „*láthatóvá*”, ami azonban konzisztens rendszert nem képezett.

A *Sólyom László* elnökségét követő *Németh János* professor elnöksége mellett működő Alkotmánybíróság „*látenszen*” szakítva a „*láthatatlan alkotmányon*” alapuló döntési módszerrel, döntéseit az 1989-ben generálisan átalakított 1949. évi kartális Alkotmányra hivatkozva, de annak az ügyvel összefüggő egyes előírásait „*szabadon*” értelmezve hozta meg döntéseit a német alkotmánybíráskodás munka- és döntési módszeréhez hasonlóan. Így állt be a magyar alkotmánybíráskodás egészen 2012-ig, ami bizonyos mértékig tért csak el a *Sólyom* által vezetett alkotmánybírósági működéstől az által, hogy döntéseit a tételes alkotmányra alapozta. Viszont abban hasonlított hozzá, hogy döntéseit nagy „*értelmezési szabadsággal*” hozta meg és érvényben tartotta a „*láthatatlan*

alkotmány” időszakának a döntéseit.²⁶ Azt lehet mondani, hogy ez által egy vegyes alkotmánybíráskodási módszer alakult ki Magyarországon ami egészen 2011-ig állt fenn, egészen addig, amíg az Orbán Viktor vezette FIDESZ–KDNP kormány által a Parlamentnek benyújtott alaptörvény-javaslat kétharmados parlamenti többségi határozattal elfogadásra nem került. Ezzel együtt hatályon kívül helyezésre kerültek a korábbi alkotmánybírósági döntések, új alkotmánybírósági törvény lépett hatályba és a mostani alkotmánybírósági döntéshozatali eljárás az Alaptörvény megfelelő szakaszának a felhívásával általában korrekt módon indokol. Az elbírálható ügyekkel kapcsolatos alaptörvény előírásokat ugyanis klasszikus kauzális kauzális jogértelmezés mellett dönti el tapasztalataim szerint.

Visszatérve azonban *Pokol Béla* művére, igen behatóan foglalkozik az alkotmánybírák mandátumainak időtartamával, jövetelük helyével, valamint a munkájukat segítő munkatársaikkal. Ami az időtartamot illeti, az USA-ban az LB tagjait egy életre hosszúan nevezi ki a szövetségi államelnök. A legfelső bírósági bírák általában a bírói karból érkeznek. Ezért szakmailag minden jogterületet ismernek. Ha máshonnan is érkezne, akkor is van ideje a bírói jogalkalmazás valamennyi jogterületet elsajátítania. Ha az ügyvédi karból vagy az ügyészi apparátusból érkezne, akkor is van ideje a bírói jogalkalmazás valamennyi területét elsajátítania. *Pokol Béla* átfogó kutatásai viszont azt mutatják, hogy a legtöbb országban – főleg Európában – az alkotmánybírák mandátuma viszonylag rövid, általában hat év. Ez még elmegy akkor, amikor az alkotmánybíró valamelyik felső bíróságról, mint ottani bíró érkezik. Abban az esetben azonban, ha pl. szakosított ügyvédi működési területről vagy ügyészi munkakörből vagy vezető állami tisztségviselőként érkezik, már probléma jelentkezik, mert olyan jogterületekbe kell bedolgoznia magát, amelyekkel addig sohasem foglalkozott. A szerző helytállóan mutat rá arra, hogy ez a probléma legtöbb esetben a jogprofesszorokkal kapcsolatban jelentkezik, mivel általános gyakorlat, hogy nagy tekintélyű jogtudós professzorokat neveznek ki alkotmánybírákká, akik ebbéli megbízatásukig egy-egy jogág szűk területét kutatták és ásták be magukat annak problémáiba, viszont más jogterületekkel egyáltalán nem foglalkoztak. Ezért hosszabb időt igényel az, hogy az általuk – főleg a gyakorlat szempontjából – alig ismert jogterületekbe bedolgozzák magukat és azokon a területeken is otthon legyenek. A mandátum rövidségéből eredő probléma ezért csak a mandátum meghosszabbításával, vagyis az újraválasztással oldható meg, amire egyszeri meghosszabbítással van esély. Ugyanakkor azonban ezt a négy évenkénti parlamenti választásokból eredő gyakori kormányváltások bizonytalanná teszik. Minthogy a kinevezés kulcsa a mindenkor kormány kezében van, ezért a kinevezett alkotmánybírák közül sok a karrierbíró, illetve az olyan bíró, aki valamelyik párthoz kötődik, és ezért nem objektív és döntési előterjesztéseit, illetve állásfoglalásait az ügy tárgya szerinti releváns alkotmányhely már tárgyalta szabad interpretálási

²⁶ 1.8 és 6.4

lehetőségével élve szubjektív módon pártja érdekei, vagy politikai szimpátiája alapján teszi meg.²⁷

Ez az alkotmánybírákból álló testületi jurisztokrácia azonban kibővül a segéderők, a döntést előkészítő munkatársak „*jurisztokráciájával*”. Pokol Béla állítása szerint ez az USA-ra nem, vagy csak kevésbé jellemző, mivel mind a LB-on, mind az alsóbb bírósági fórumokon ezt a tevékenységet rövid időre szerződötetett gyakornokok vagy gyakorlati idejüket töltő joghallgatók végzik. Európában azonban más a helyzet, mutat rá a szerző. Európában ez a tevékenység nemcsak döntést előkészítő tevékenység, hanem rangos érdemi tanácsadói munka, alkotmánybírói tanácsosi, illetve főtanácsosi címmel. Nem egyszer tőlük származik az érdemi döntés esszenciája. Azt lehet mondani, hogy velük a „*jurisztokrácia*” kiegészül, amelynek ők is a tagjai, akik határozatlan ideig az alkotmánybírói fórumon vannak. Egy hasonlattal élve, míg az alkotmánybírók a jurisztokrácia „*grófjai*”, addig a tanácsosok/főtanácsosok a „*bárái*”.²⁸

Összegezésül és értékelésül a recenzens Pokol Bélának ezt a munkáját igen jelentősnek tartja, mert a történelmi gyökereikig leásva mutat rá arra a folyamatra, ami a jogszolgáltatás

torzulásához vezetett. Kimutatta, hogy miként hatott e folyamat a morál- és a jogfilozófia alakulása az ókortól kezdve a középkoron át egészen a napjainkig és miként járult hozzá a politika és az USA neoliberais irányvonalától kiinduló gazdaságpolitikai centralizálásra és koncentrációra törekvő ezt a folyamatot elősegítő államrezon kialakulásához.²⁹ A szerző jól mutatja be, hogy az ezt elősegítő jurisztokratikus folyamatban, amelyben lehetővé válik, hogy a közvetett demokrácia eszközeivel létre hozott nagy létszámú parlamenti testületek törvényei, kis szakmai testületek, illetve intézmények (bíróóságok) vagy csoportok (NGO-k, ügyvédi irodák által indított perek) közreműködésével meghozott döntésekkel marginális területekre kiszorítani.³⁰ Helytállóan utal Pokol Béla arra is, hogy ezek az eszközök kerülnek felhasználásra az EU és az ENSZ jogalkotói, az Emberi Jogok Európai Bírósága, valamint az Európai Bíróság jogszolgáltatási tevékenységében. Lényegre látóan mutatja ki a szerző, hogy ez a jurisztokratikus folyamat csökkenti a demokráciát és növeli a jogbizonytalanságot.³¹ A tisztánlátás elősegítése végett igen hasznos olvasmány nemcsak a jogászok, hanem a nem jogászok igen széles körének is.

²⁷ 4.4

²⁸ 2-3.3.

²⁹ 7.

³⁰ 2. és 6.

³¹ 2. és 4-7.